

**ПРОДУКТИВНІСТЬ МОРФЕМИ “UP” У СТВОРЕННІ НОВИХ
ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В ІТ-СФЕРІ**

**PRODUCTIVITY OF THE MORPHEME “UP”
IN THE FORMATION OF NEW LEXICAL UNITS IN THE IT SPHERE**

Шванова О.В.,

orcid.org/0009-0008-0533-046X

асистент кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті досліджується продуктивність морфеми “up” у формуванні нових лексичних одиниць в англійській мові, зокрема в сфері інформаційних технологій (ІТ). Сфера ІТ є однією з найбільш динамічних галузей сучасного суспільства, де постійно виникають нові терміни та поняття, що потребують адекватних мовних засобів для їх позначення. Морфема “up”, як одна з найпродуктивніших у сучасному словотворенні, відіграє ключову роль у створенні нових слів, що відображають інновації та зміни в технологіях.

У статті розглянуто історію виникнення та розвитку морфеми “up”, її еволюцію від простого прийменника та прислівника до потужного словотворчого інструменту, що значно розширює семантичні можливості англійської мови. Зокрема, аналізуються новоутворення, що виникли шляхом додавання “up” до дієслів, іменників та прикметників, та вивчається вплив цієї морфеми на зміну значення базових слів.

Також у статті приділено увагу характерним значенням, які морфема “up” додає до нових лексичних одиниць у сфері ІТ, таким як «напрямок передачі даних вгору» (наприклад, *upload, uplink, upstream*), «підвищення рівня або покращення» (*upgrade, update, upscale*), «активізація або збільшення» (*uptime, upvote*), «підтримка або підтримування» (*backup, uphold*), та «старт та ініціатива» (*start-up, boot up*).

Дослідження також охоплює аспекти перекладу слів із морфемою “up”, які часто викликають труднощі через багатозначність та специфіку використання цієї морфеми в ІТ-сфері. Особлива увага приділяється виявленню адекватних відповідників в українській мові, що дозволяють точно передати значення англійських термінів.

Автор підкреслює важливість розуміння нових значень для фахівців у сфері ІТ, адже це не лише дозволяє грамотно використовувати терміни, але й сприяє кращому розумінню процесів та явищ, які вони описують. У перспективі, подальші дослідження можуть включати аналіз морфеми “up” у контексті інших галузей, а також порівняння з аналогічними словотворчими процесами в інших мовах.

Ключові слова: словотвір, морфема “up”, термін, ІТ-сфера, семантичне значення.

The article examines the productivity of the morpheme “up” in the formation of new lexical items in the English language, in particular in the field of information technology (IT). The field of IT is one of the most dynamic branches of modern society, where new terms and concepts that require adequate language means for their description are constantly emerging. The morpheme “up”, as one of the most productive in modern word formation, plays a key role in the generation of new words reflecting innovations and changes in technology.

The article examines the history of the emergence and development of the morpheme “up”, its evolution from a simple preposition and adverb to a powerful word-forming tool that significantly expands the semantic possibilities of the English language. In particular, new formations such as *verb+up, up+verb, noun+up, up+noun, up+adjectives* are analyzed, and the influence of the morpheme “up” on changing the meaning of basic words is studied.

The article also pays attention to the specific meanings that the morpheme “up” adds to new lexical units in the IT field, such as “the direction of data transmission upwards” (for example, *upload, uplink, upstream*), “upgrade or improvement” (*upgrade, update, upscale*), “activation or increase” (*uptime, upvote*), “support or support” (*backup, uphold*), and “start and initiative” (*start-up, boot up*).

The study also covers aspects of the translation of words with the morpheme “up”, which often cause difficulties due to the ambiguity and specific feature of the use of this prefix in the IT field. Particular attention is paid to identifying adequate counterparts in the Ukrainian language, which allow to accurately convey the meaning of English terms.

The author emphasizes the importance of understanding these new meanings for IT professionals, as this not only allows the correct use of terms, but also contributes to a better understanding of the processes and phenomena they describe. In the future, further research may include the analysis of the morpheme “up” in the context of other fields, as well as comparisons with similar word-forming processes in other languages.

Key words: word structure, morpheme “up”, term, IT sphere, semantic meaning.

Постановка проблеми. Сфера інформаційних технологій це надзвичайно динамічна галузь. Постійно виникають нові терміни і поняття, які потребують відповідних мовних засобів для їх позначення. Саме тому, словотворення як мовне явище, є одним із способів впоратись із викликами, що виникають. Словотвір –

це творення слів з новим лексичним значенням, на основі вже існуючих, за допомогою певних словотворчих засобів. У нашій роботі ми досліджуємо лексичні одиниці, що утворені додаванням морфеми “up” як однієї із найбільш продуктивних у словотворі англійської мови, і в ІТ-сфері зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням словотвору, появи і утворення нових слів завжди цікавило науковців-лінгвістів. Особливо ця тема стала актуальною у наш час, коли мова швидко розвивається, адаптується до змін у суспільстві та технологіях, і, як наслідок, у тій чи іншій сфері виникає чимало лексичних новоутворень. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови аналізувала С.М. Снікєєва [1]. Питання утворення сленгових неологізмів соціальних мереж вивчала О.І. Дзюбіна [2]. Морфологічні способи творення галузевих термінів на позначення понять лінгвістики розглядала Г.П. Бондаренко [3]. Переклад префіксальних термінів у контексті галузевої літератури досліджували О.В. Шванова, Н.Я. Вовчаста [4].

Актуальність. Аналізуючи наукові публікації з цієї теми, ми виявили, що питання створення нових лексичних одиниць в ІТ-сфері за допомогою словотворчих засобів досліджено недостатньо, що і підкреслює актуальність нашої роботи. Окрім того, важливість цього питання полягає не тільки у теоретичному дослідженні, але і у практичному аспекті для опанування і грамотного використання новоутворень із морфемою **“up”** фахівцями ІТ-сфери.

Постановка завдання. Мета нашої роботи полягає в дослідженні продуктивності морфем **“up”** у створенні нових лексичних одиниць в ІТ-сфері. Аналізуючи лексичні одиниці із морфемою **“up”**, хочемо з'ясувати, які семантичні зміни вона викликає у новоутворених словах. Виявити нові значення, які виникають внаслідок процесу словотвору. Завдання, що стоять перед нами, це здійснити етимологічний аналіз лексеми **“up”**, класифікувати слова із **“up”** за певними семантичними групами, а також визначити основні тенденції використання означених лексичних одиниць у ІТ-сфері.

Виклад основного матеріалу. В етимологічному словнику англійської мови довідуємось, що давньоанглійське слово **“up”** походить з прагерманської мови від слова **“upp”**, якому властиве значення **«вгору», «вище», та «над»**. В інших древніх мовах існують його спільнокореневі відповідники із аналогічним значенням, а саме **“up, upward”** у давньосаксонській мові, **“upp”** у давньоскандинавській мові, і відповідник **“op”** у голландській та датській мовах [5].

У давньоанглійській мові лексема **“up”** насамперед використовувалася як прислівник та прийменник, позначаючи напрямок руху або положення в просторі. З часом слово **“up”** пере-

творюється на продуктивну морфему, яка додається до дієслів, іменників та прикметників для створення нових слів із зміненим або уточненим значенням.

Для прикладу дієслово **uphold** – утворене від дієслова **hold** методом злиття префікса **“up”** і дієслова в одне слово. Варто зазначити, що дієслово **ophouden**, що є відповідником **uphold** у датській мові періоду Середньовіччя (Middle Dutch), утворене ідентичним способом. Відтак, змінюється базове значення **“hold”**, оскільки до нього додано концепцію підтримки, підтвердження та захисту, що робить **“uphold”** словом із дещо іншим, більш конкретним значенням.

hold – тримати, містити, проводити [6]. Значення слова пов'язане з утриманням, зберіганням або фізичним контролем.

uphold – підтримувати, підтверджувати, захищати [6]. Значення містить концепцію підтримки або підтвердження чогось більш абстрактного або принципового, наприклад, ідеалів, законів або рішень.

Також морфема **“up”** використовується для утворення нових іменників та прикметників, що уточнюють значення іменника від якого вони утворені. У словосполученні **upland area** слово **upland** створене додаванням префікса **up** до основи **land**. Таким чином, значення слова **land** – **земля або територія**, конкретизується і тому, **upland** означає територію, яка знаходиться на висоті або є вищою за навколишню місцевість. Відповідно слово **upland** у словосполученні **upland area** виступає у ролі прикметника і має значення **нагірний**.

Таким чином, досліджуючи походження слова **“up”**, простежуємо, що воно не тільки дедалі змінює і розширює свою роль як граматичної частини мови від прийменника і прислівника до дієслова, іменника і прикметника, але також збільшує своє застосування, збагачує значення слів до яких додається. Поступово, воно використовується не лише для позначення напрямку руху, але й означення абстрактних концепцій, таких як покращення стану, підвищення статусу чи завершення процесу. У сучасній англійській мові морфема **“up”** залишається достатньо продуктивною, особливо в тих галузях, що швидко розвиваються. У сфері інформаційних технологій, вона використовується для створення нових термінів та понять, які відображають сучасні тенденції та технологічні інновації.

В контексті дослідження лексичних одиниць в ІТ-сфері утворених додаванням морфем **“up”** помічаємо наявність спільних семантичних зна-

чень для певних слів, що дозволяє виокремити і погрупувати такі слова відповідно до цих значень.

Отже, перше значення це «*позначення руху або передачі даних вгору*». Воно є спільним для таких слів як *upload*, *uplink*, *upstream*. Зупинимось детальніше на кожному із них, аби з'ясувати, які зміни вносить морфема “*up*” до слів до яких вона додається. У лексикографічному джерелі знаходимо наступні тлумачення терміна *upload* англійською та українською мовою:

upload – to transfer programs or data over a digital communications link from a smaller or peripheral “client” system to a larger or central “host” one [7].

upload – переслати, вивантажити; переслати файл із робочої станції в хост-комп'ютер [8].

Отож “*up*” в цьому випадку вказує на напрямок передачі даних вгору, до більш високого рівня системи від локального пристрою на сервер або у хмарне сховище.

Розглянемо тлумачення терміну *uplink*:

uplink – a communications link for signals to be sent to a satellite, spacecraft or aircraft [6].

uplink – передавання інформації з наземної станції на супутник чи зі станції нижнього рівня на станцію вищого рівня [8].

Таким чином, передавання даних від наземної станції до іншої системи в космосі, це значення, яке вказує на напрямок руху даних вгору.

Термін *upstream* також позначає напрямок даних від клієнта до сервера в контексті інтернет-з'єднань. Протилежним до нього буде термін *downstream*.

upstream – refers to the direction of network traffic as it relates to device communication and dependency. Equipment that gives commands to other devices is considered to be upstream from those devices. For example, an application server is upstream of its dependent applications [9].

Наступним значенням, що властиве для термінів із “*up*” в ІТ-сфері є значення «*підвищення рівня або покращення*». Прикладами таких термінів є *upgrade*, *update*, *upscale*. Слово *upgrade*, позначає оновлення або покращення програмного забезпечення, обладнання чи системи.

upgrade – a piece of software or equipment that improves the quality or usefulness of a computer or machine. [6].

upgrade – модернізація, заміна апаратних засобів для нарощення можливостей комп'ютера [8].

Інший термін *update*, що належить до цієї ж групи на перший погляд може бути синонімом до *upgrade*, проте ці поняття дещо відрізняються, оскільки описують різні типи якісних змін в апаратному та програмному забезпеченні.

update – to make something more modern or suitable for use now by adding new information or changing its design [6].

update – відновлення, модифікація з метою розширення функціональних можливостей, виправляти, змінювати, поновлювати [8].

Обидва терміни *upgrade* і *update* позначають оновлення, модернізацію. Проте *upgrade* означає покращення, модернізацію до новішої, більш функціональної, чи більш потужної версії. Це стосується як програмного так і апаратного забезпечення. Для прикладу це може бути перехід із Windows 10 на Windows 11 або заміна старої відеокарти на модель новішого зразка. Отже *upgrade* передбачає значні зміни, які можуть включати нові функціональні можливості, суттєві покращення продуктивності, або зміну дизайну, що часто пов'язане зі зміною на більш високий рівень. Щодо *update*, то тут йдеться про внесення змін або додавання нових функцій до існуючого продукту без зміни його основної версії. Зазвичай це є виправлення помилок, покращення безпеки або додавання нових можливостей. Наприклад встановлення оновлень безпеки для Windows 10 чи завантаження нової версії додатка на смартфон, або ж оновлення антивірусних програм. Як правило зміни, що відбуваються під час *update* не змінюють базову структуру або основні функції системи, однак спрямовані на підтримання актуальності та функціональності існуючої системи. Звернімо увагу на іншу відмінність між цими поняттями. Варто зазначити, що *upgrade* відбувається рідше, оскільки вимагає більше ресурсів та часу для впровадження. Зазвичай планується на довший період і часто супроводжується підготовкою і навчанням користувачів. Також може вимагати більшого обсягу пам'яті, потужнішого процесора, або інших покращених ресурсів. Щодо *update*, то процедура оновлення відбувається регулярно, інколи навіть автоматично, наприклад, щотижневі чи щомісячні оновлення безпеки. Зазвичай не вимагає змін у обладнанні, але може вимагати перезавантаження системи або тимчасового припинення роботи додатка. *Update* – *оновлення* може включати незначні зміни, що часто непомітні для користувача. Таким чином, основна тенденція у використанні термінів *upgrade* та *update* полягає в тому, що обидва вони позначають процеси оновлення або модернізації, але відрізняються за масштабом і призначенням змін.

Окремо зупинимось на перекладі термінів на українську мову. Відповідник *antрейд* для терміна *upgrade* здійснений способом тран-

слітерації є неточним, адже передає лише звукову форму слова, а не його значення. На платформі Словотвір знаходимо чимало відповідників, які передають насамперед конотацію терміна [10]. Це такі варіанти як *удосконалення, оновлення, покращення, поновлення, онова, доробка, новація* та інші. В українській мові термін *update* рідко перекладається як *андейт*, оскільки частіше використовують відповідник *оновлення даних*. Також зустрічаються інші варіанти, такі як *обнова* або *оновлення*.

Розглянемо ще одне поширене значення, яке надає морфема “*up*” словам до яких вона додається. Це значення «*активізації або збільшення*». Воно властиве наступним термінам *uptime, upvote, build up*. Аби точніше розкрити це значення як приклад візьмемо термін *upvote* – *залишити коментарі, проголосувати за* [6]. Зупинимось на тлумаченні слова англійською і українською мовами.

upvote – to cast a vote in support of (an online comment, article, etc.) by clicking on an arrow or other icon, usually affecting the post’s rank or position on a website [7].

upvote – висловлення підтримки або схвалення певного контенту шляхом голосування [10].

При додаванні префікса “*up*” до слова *vote*, утворене слово отримує нове значення, що вказує на збільшення або підвищення рейтингу чи значущості.

Наступним спільним значенням, що є властивим для термінів утворених додаванням морфемі “*up*” є значення «*підтримки або підтримування*». Воно притаманне словам *backup, uphold, upkeep*. У цих прикладах морфема “*up*” вказує на збереження високого рівня якості та відповідності. Зупинимось детальніше на терміні *backup* із цієї групи. Тлумачення цього слова дозволяє отримати роз’яснення його значення, змісту, а також контексту його вживання.

backup – a copy of a computer file that can be used in case the original is destroyed [6].

backup – резервне копіювання або бекап, процес створення копії даних з носія призначений для відновлення цих даних у разі їх пошкодження або видалення [11].

На платформі Словотвір знаходимо такі відповідники, для позначення процесу створення копії даних на цифровому носії для подальшого відновлення цих даних в оригінальному місці їх розташування в разі пошкодження або руйнування: *запаска, відновник, схрон, резерв, приборіг, дублікат, дублет, збереження, віднова* та інші [10].

Морфема “*up*” у слові *backup* додає значення завершеності, досягнення, підтримки певного результату, а також підкреслює завершення процесу копіювання даних. В основі цього слова лежить термін *back*, що у комп’ютерній технології вживається у значенні створення копії. Морфема “*up*” додає значення повної завершеності дії.

І ще одним розповсюдженим значенням, що характерне словам із “*up*” це «*старт та ініціатива*». Терміни *start up, boot up, set up* є прикладами слів, яким це значення властиве. Зосередимось детальніше на слові *start up*. Тлумачення слова краще розкриває всі відтінки його значення:

start up – a small business that has just been started [6].

startup – нещодавно створена компанія, що володіє обмеженим набором ресурсів та буде свій бізнес на основі інновацій або інноваційних технологій [10].

Морфема “*up*” значно впливає на значення терміна *start up*, додаючи нові смислові відтінки до основного дієслова *start*. Вона підсилює дію, підкреслюючи початок чогось нового, розгортання в повну силу, встановлення чогось, що має зростати і розвиватись. Фразове дієслово *to start up a business* означає не просто розпочати справу, а вивести її на певний рівень розвитку. Від фразового дієслова утворюється іменник *start-up*, тут морфема “*up*” вказує на те, що новостворена компанія чи проект прагне розширення і зростання. Отже морфема “*up*” підкреслює динамічний розширювальний характер дії, що робить термін більш конкретним і спеціалізованим.

Висновки. Перспективи подальших розвідок.

Дослідження показало, що морфема “*up*” відіграє значну роль у створенні нових лексичних одиниць в ІТ-секторі, надаючи словам додаткових семантичних значень, пов’язаних з напрямком руху, передаванням даних вгору, покращенням, підвищенням рівня, активізацією, підтримкою, стартом та ініціативою. У сучасній англійській мові ця морфема залишається достатньо продуктивною, що дозволяє їй широко застосовуватись у різних контекстах, особливо в галузі інформаційних технологій, де відбувається швидке створення нових термінів та понять. Це дослідження підкреслює важливість розуміння семантичних змін, які відбуваються при додаванні морфемі “*up*” до слів, оскільки це сприяє точному та грамотному використанню таких термінів фахівцями ІТ-сфери. Перспективу, подальших досліджень вбачаємо аналіз морфемі “*up*” у контексті інших галузей, а також порівняння з аналогічними словотворчими процесами в інших мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єнакієва С.М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2006. 245 с.
2. Дзюбіна О.І. Структура, семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2016. 20 с.
3. Бондаренко Г.П. Морфологічні способи творення галузевих термінів на позначення понять лінгвістики. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І Вернадського*. 2020. Том 31. № 4. Ч.1. С. 12-17.
4. Шванова О.В., Вовчата Н.Я. Переклад префіксальних термінів у контексті галузевої літератури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2021. Вип. 49. Т 2. С. 183–186.
5. Online etymology dictionary URL: [https:// www.etymonline.com/](https://www.etymonline.com/) (дата звернення: 19.08.2024).
6. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 19.08.2024).
7. Computer dictionary of information technology. URL: (дата звернення: 20.08.2024).
8. Пройдаков Е.М., Теплицький Л.А. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002263> (дата звернення: 19.08.2024).
9. Sciencelogic company. URL: <https://sciencelogic.com/glossary/upstream> (дата звернення: 20.08.2024).
10. Майданчик для перекладів запозичених слів. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/apgreid> (дата звернення: 21.08.2024).
11. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 20.08.2024).